

Ferenc pápa apostoli buzdításában olvassuk a következő sorokat: „... Az Eucharisztia, jóllehet a szentségi élet teljességét jelenti, nem jutalom a tökéletesek számára, hanem bőkezű gyógyszer és táplálék a gyöngéknek. E bizonyosság(ok)nak lelkipásztori következményei is vannak, melyeket okosan és bátran meg kell fontolnunk...” (Evangelii Gaudium, 47).

Az alábbi írás az ilyen okos és bátor megfontolások közé tartozik.

A fordítás alapjául szolgáló cikk: Warum dürfen wiederverheiratete Geschiedene (nicht) zu den Sakramenten zugelassen werden? (Stimmen der Zeit 11/1993, 741-751. o.)

Matthäus Kaiser

Miért (nem) szabad az újra házasodott elváltaknak szentségekben részesülniük?

A házasság kudarcát az érintettek általában fájdalmasan élik meg. Többen közülük az új partnerrel kötött újraházasodásban találnak orvoslást elszenvedett fájdalmaikra. A közvélemény manapság sem a válásban, sem az újraházasodásban nem talál szégyenletes kivetnivalót. Ezért az emberek messzemenően nem értik a Katolikus Egyháznak az elváltak újra házasodására vonatkozó hagyományos tanítását és gyakorlatát. A változtatás igényét hangoztatják. Helyenként azt sürgetik: úgy változtassák meg az egyházjogot, hogy a második házasságot kötő elváltak számára engedjék meg a szentségek vételét, egyszersmind a szentáldozáshoz járulást. Joggal hangoztatják, hogy minden bűn, még a gyilkosság és a házasságtörés is megbocsátható.

A hagyományos egyházi tanítás és gyakorlat

A legújabb időkben a pápai megnyilatkozások ismételten azt erősítették meg, hogy a hagyományos egyházi tanítás és gyakorlat feladhatatlan.¹ E tanítás szerint azok az elváltak, akik az anyakönyvvezető előtt új házasságot kötnek, nincsenek kiközösítve az Egyházból. Megkeresztelt személyekként minden további nélkül részt vehetnek az egyházi életben. A kiengesztelődés szentségében azonban csak akkor részesülhetnek, s csak akkor járulhatnak szentáldozáshoz, ha kötelezik magukat arra, hogy lemondanak a nemi kapcsolatról.

Másként fogalmazva: a hagyományos egyházi tanítás és gyakorlat szerint az elváltak az új házasság esetén házasfelükkal egyetemben azért nem részesülhetnek a bűnbocsánat és az eukharisztia szentségében, mert mindaddig, míg nemi kapcsolat is van közöttük, tartósan a házasságtörés súlyos bűnében élnek. Ezért alkalmazzák rájuk az Egyházi Törvénykönyvnek olyan kánonjait, amelyek egyébként nem kifejezetten róluk szólnak: aki makacsul kitart a nyilvános halálos bűnben, nem engedhető a szentáldozáshoz (915. k), és nem részesülhet a betegek kenetében (1007. k).

Ám ebben az esetben nem egyházi büntetésről van szó, hanem a súlyos bűnben való megátalkodottságból levont teológiai következményről. Ezen viszont még egy pápa sem tudna változtatni. A súlyos bűn elszakadás Istentől. S mindaddig, míg az ember makacsul megmarad az Istentől való elszakadás állapotában, nem nyerheti el az eukharisztia szentsége által az Istennel való közösséget. Mindaz, aki súlyos bűn állapotában járul szentáldozáshoz, nem egyesül az üdvösségére vezető Krisztussal, hanem ítéletet von magára (1 Kor 11, 27-29). A súlyos bűn nem

¹ II. János Pál, „Familiaris Consortio”, 22.11.1981., Apostoli buzdítás a keresztény család feladatairól a mai világban, 84.; Ugyanő: „Reconciliatio et Paenitentia” 2.12.1984., Apostoli buzdítás a kiengesztelődésről és a bűnbánatról a mai Egyház küldetésében, 34.; A Katolikus Egyház Katekizmusa (München, 1993), 1650 és 2384.

évül el, s nem szűnik meg súlyosnak lenni azáltal, hogy az ember elég hosszú ideig kitart benne.

Az, hogy ez a tanítás manapság kevés megértésre talál, azzal függ össze, hogy a közfelfogásból szinte teljességgel kihalt a bűntudat, és az eukharisztia értelmezése is felszínessé vált. Az eukharisztia nem csupán a közös evés és ivás emberi szükségletének szimbóluma. Benne nem csak arról van szó, hogy „asztalközösségbe kerülünk Jézussal”, mely közösségből a „vámosok és a bűnösök” sincsenek kirekesztve (vö. Mt 9, 10-13; 11,19; Mk 2, 15-17; Lk 15, 1-2; 5, 29-32; 7,34; 19, 6-7). Ezzel szemben ma is vallanunk kell, hogy van bűn, hogy a házasságtörés súlyos vétkek, s hogy az eukharisztia szentségében Krisztus valóságosan jelen van, s őt vesszük magunkhoz. Ezért, miként korábban, ma is helytálló a megállapítás: Ha valaki megmarad a súlyos bűn állapotában, annak számára nem szabad a szentségek vételét engedélyezni.

A döntő kérdés ezért ez: Az elváltak, akik új házasságot kötöttek, valóban tartósan a súlyos bűn állapotában élnek? A hagyományos tanításban az a feltevés, amely szerint az elváltak, akik új házasságot kötöttek, tartósan a házasságtörés súlyos bűnében élnek, a házasság tradicionális egyházi felfogásából fakadó kényszerkövetkeztetés.

A házasság hagyományos egyházi felfogása

Az Egyház már a 4. században átvette a pogány római állam jogrendszeréből a „consensus facit nuptias” (a felek egyetértő akarati beleegyezése hozza létre a házasságot) alapelveit. Ez az alapelv csak annyiban állt szemben a házasságról alkotott egyházi felfogással, hogy az Egyház kezdetől fogva hangsúlyozta: a házasság létrejöttéhez mindkét fél – tehát nem csupán a férfi, hanem a nő – akarati egyetértése szükséges. Mivel a felek akarati egyetértése egyben a szerződés meghatározó eleme is, a házasságot jogi szerződésnek kezdték tekinteni, majd teljesen azonosították az ilyen szerződéssel. Így a házasságnak a szerződéstől különböző más dimenziói háttérbe szorultak.

A 12. századtól kezdve, amikor a házasságot az Egyház szentségei közé kezdték sorolni, a hittudósok Petrus Lombardus (1095-1160) kezdeményezésével a keresztény frigről szóló teológiai tanítást a házasságot érintő egyházi jogi határozatokból bontakoztatták ki, s azt tanították, hogy a házasság szerződés. A 17. századtól kezdődően az Egyházi Tanítóhivatal is a házasság szerződés jellegét hangsúlyozta a róla alkotott más felfogásokkal szemben. Így a teológiai tankönyvek egészen a II. Vatikáni Zsinatig biztos teológiai tanként hirdették: a házasság lényegét tekintve szerződés.

Ahhoz, hogy meg tudjuk érteni a házasságra vonatkozó tradicionális egyházi tanítást, elsősorban azt kell világosan látnunk, hogy mi a szerződés. A szerződés kizárólagosan jogi kategória. Egy jogügylet, nevezetesen a felek akaratának egységesítése által meghatározott jogokból és köteleességekből álló jogviszony jön létre a felek között, amely bizonyos cél elérését szolgálja. Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv e felfogás alapján írja le szerződésként a házasságot (1012. k). A házasság azáltal jön létre, hogy két jogképes személy jogszerűen kinyilvánítja akarati egyetértését: utódok nemzése céljából kölcsönösen átadják és elfogadják az élethosszig tartó, kizárólagos jogot a testükkel való nemi egyesülésre (1081. k). Ezáltal a házastársak között egy természete szerint élethosszig tartó és kizárólagos kötelék jön létre (1110. k). E jogviszony alapján a házaspárnak egyforma joguk és köteleességük van a nemi egyesülést illetően (1111. k).

Hagyományos fogalma szerint a házasság lényegében nem más, mint absztrakt jogviszony a házaspár között. E jogviszony tartalmát kizárólagosan az élethosszig tartó és kölcsönös jog alkotja a nemi egyesülésre az utódok nemzése céljából. Ez a jog csupán a két házastársra korlátozódik úgy, hogy életük végéig kizárt marad a más partnerrel való nemi egyesülés. Ez az elvont jogviszony attól függetlenül is fennáll, hogy a házaspár között van-e személyes kapcsolat, vagy nincs. Még ha a házaspár eltávolodnak vagy el is válnak egymástól, s nincs már közöttük semmilyen személyes kapcsolat, ez az elvont jogviszony a házasság lényegi elemeként

megmarad mindaddig, amíg mindkét házastárs életben van.

Az elváltakra és az újra házasultakra vonatkozó hagyományos tanítás és gyakorlat évszázadokon keresztül egészen a II. Vatikáni Zsinatig a házasságnak ebből a személyes dimenziót teljesen kizáró tradicionális fogalmából adódó kényszerkövetkeztetés gyanánt volt érvényben:

1. Ha egy házasság felbomlik, az elvált feleknek a folytatólagosan fennmaradó szerződéses jogviszony alapján továbbra is joguk van a nemi egyesülésre, hiszen ezt a jogot életre szólóan kölcsönösen átruházták egymásra. Mivel a jogot nem kell feltétlenül gyakorolni, kötelességszegés sem történik, ha a joggal kétoldalú megegyezés alapján már nem élnek. Ezért nem zárják ki az elváltakat a szentségek vételéből mindaddig, míg új házasságot nem kötnek.

2. Mivel a nemi egyesülésre való jogot a házasság megkötésénél mindkét fél életre szólóan és kölcsönösen harmadik személy kizárásával ruházza át a másikra, ez a jog – mindaddig, míg mindkét fél életben van – senki másnak nem adható át még új házasságkötés által sem. Ezért ha valaki elváltként más partnerrel köt új házasságot, és ezzel a személlyel nemi kapcsolatot tart fenn, megtöri az elvont jogviszonyként tovább élő korábbi házasságát. A házasságtörés azonban súlyos bűn, ezért mindaddig elzár a szentségek vételétől, amíg az ember a bűnös viszony elhagyásának szándékával nem tart bünbánatot.

3. Mivel a házasságtörés súlyos bűne, miként maga a házasság is kizárólag a nemi közösségben áll, a szentségekhez járulást nem akadályozza semmi, ha a felek az új házasságban lemondanak a nemi egyesülésről, jóllehet továbbra is együtt élnek személyes közösségben.

Az elváltakra és újra házasultakra vonatkozó hagyományos tanítás és gyakorlat tehát nem valamiféle önkényes megállapítás, hanem a házasság tradicionális egyházi felfogásából eredő kényszerű következtetés. Ezért az elváltakat és az újra házasultakat érintő hatályos tanítást és gyakorlatot csak úgy változtathatjuk meg, ha túllépünk a házasság hagyományos felfogásán. És éppen ezt a lépést tette meg a II. Vatikáni Zsinat.

A II. Vatikáni Zsinat megújított felfogása a házasságról

A II. Vatikáni Zsinat nem új fogalmat alkotott a házasságról, hanem felelevenítette a házasság bibliai felfogását. Ez a felelevenítési folyamat nem a zsinaton kezdődött meg, de csak a zsinati viták során hozott igazi változást.

Már a 19. század első felében néhány teológus, miként Johann Michael Sailer (1751-1802) és Johann Baptist Hirscher (1788-1865) a romantika eszmeáramlatának hatására új szempontokat kezdett hangsúlyozni, és a házasságban mint a férfi és a nő szeretet- és életközösségében a személyes jelleget helyezte látótérbe. Az újszolasztikus teológia azonban csak a 19. század közepétől kezdte meg a házasságról alkotott hagyományos felfogás átalakítását.² A második átalakítási ütem a 20. század harmincas éveiben kezdődött. A házasság lényegét a férfi és a nő teljes életközösségben kezdték látni, és a nemi aktust csupán a teljes önátadásban megvalósuló házassági szövetség kifejeződésének tartották. Míg az új gondolatok a lekipásztoroknál és a keresztény házasoknál kedvező visszhangra találtak, a teológiai szakmai vitákon nagyrészt elutasították ezeket. A Szent Offícium mint legfőbb hittani hatóság az 1944. április 1-jei dekrétumában fellépett az új kezdeményezések ellen, és a szerződési modell alapján kialakított hagyományos házasságfelfogás maradandó érvényét hangsúlyozta. Ezt a tanítóhivatali állásfoglalást ismételte meg tartamilag változatlan formában XI. Pius pápa a házasságról szóló „Casti Connubii” körlevelében (1930. dec. 1.), bár a körlevél nyelvi megfogalmazásában felfedezhetők az új gondolatok nyomai is. A Szent Offícium 1952. dec. 15-i dekrétuma még a II. Vatikáni Zsinat kezdete előtt tíz évvel is a tiltott művek listájára helyezte azt a házasságról szóló

² J. Renker, A keresztény házasság az idők változásában. Az erkölcszociológusok házasságról alkotott fogalmához a német nyelvterületen a 19. század első felében (Regensburg, 1977.).

könyvet, amely kifejezetten ellenezte a szerződés-modellt.³ Egy dogmatikai tankönyv, amely a II. Vatikáni Zsinat kezdetének évében jelent meg, biztos teológiai véleménynek nyilvánította, hogy a házasság lényegét illetően szerződés, és a házasságról szóló tanítását az 1917-es Egyházi Törvénykönyv jogi határozatai alapján fejtette ki.⁴

Nem meglepő, hogy a zsinat csak nehezen tudta a házasság hagyományos fogalmát átértelmezni. Több bizottságban is több tervezetet dolgoztak ki, majd ezeket ismételten újra fogalmazták. Közben azonban fokozatosan kifejtették a házasság személyes jellegére vonatkozó tanítást. Erről egészen a zsinat utolsó ülésnapjáig heves viták folytak. A házasságot tradicionálisan szerződésnek tekintő csoport kisebbségben lévő képviselői még az utolsó pillanatban is azzal a szemrehányással fordultak a pápához, hogy a házasságról szóló fejezet olyan nézeteket tartalmaz, amelyeket a Szentszék elutasított, és ellenkezik az Egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásaival. Végül azonban a zsinat az 1965. december 7-i nyilvános befejező ülésén az Egyház és a világ mai viszonyáról szóló lelkipásztori konstitúciót a megújított házasság szemlélettel együtt⁵ túlnyomó többséggel megszavazta, és ezt a pápa megerősítette.

A II. Vatikáni Zsinat megújított házasságfogalma lényegesen különbözik az Egyháznak a házassággal kapcsolatos hagyományos felfogásától. A zsinat értelmezésében a házasság nem két fél között létrejött jogviszony, amely a nemi egyesüléshez való jogban áll, amelyet a felek a házasságkötésnél kölcsönösen egymásra ruháznak. A zsinat felfogása szerint a házasság inkább élet- és szeretetközössége a férfinak és a nőnek, akik személyekként kölcsönösen egymásnak ajándékozzák magukat, illetve elfogadják egymást, miközben Isten új valósággá köti össze őket, s így már nem ketten vannak, hanem egy testet alkotnak (Mt 19,6). A zsinat házasságértelmezésében a házastársak joga a nemi egyesülésre nem valamiféle elszigetelt, önmagában fennálló jog, hanem abból a személyes élet- és szeretetközösségből adódik, amely a férfi és a nő nemi egyesülésében fejeződik ki és válik valóra. A zsinat ezért nem is a szerződés, hanem a szövetség kifejezéssel illeti a házasságot. S ez a magyarázata annak is, hogy a zsinat feladta a házasság szerződésként való felfogásából adódó hagyományos tanítást is, amelynek értelmében a házasság fő célja az utódok nemzése.

A II. Vatikáni Zsinat megújított házasság szemléletéből szükségszerűen más következmények adódnak, mint a hagyományos házasságfogalomból:

1. A házasság nem csupán a felek beleegyezése alapján jön létre, hanem Isten is egységbe fűzi őket egymással. E két összetevő közül az egyiket, nevezetesen a beleegyezést adott esetben az egyik vagy mindkét fél visszavonja. Ezáltal felbomlik a köztük lévő élet- és szeretetközösség, amit a válás még nyilvánvalóbbá tesz. Ha azonban a különvált házaspárok között már nincs semmilyen személyes kapcsolat, a nemi egyesülésre sincs joguk, hiszen ez éppen a személyes egység kifejezője.

2. A házasság létrejöttének másik összetevőjét, vagyis az Isten általi egybekötést nem lehet visszamenőleg megszüntetni; mert amit Isten tesz, egyszer s mindenkorra cselekszi (vö. Róm 11,29). Ezért az elvált feleknek nem áll szabadságában, hogy tetszésük szerint új házasságra lépjenek egy új partnerrel. Ezért nem lehet egyházi esküvője sem az újra házasodó elváltaknak, mert az Egyház valamelyik szervének közreműködése a házasságkötésnél Isten cselekvésének a jele.

3. Ha azonban egy elvált fél a világi hatóság színe előtt új házasságra lép egy másik partnerrel,

³ E. Michel, *Házasság. A nemi közösség antropológiája* (Stuttgart, 1948).

⁴ J. Brinktrine, *A Katolikus Egyház szent szentségeiről* szóló tanítás, 2 kötet (Paderborn, 1962) 203-240.

⁵ „Gaudium et spes” 47-52. N. Lüdecke, *A házasságkötés mint szövetség. A „Gaudium et spes” zsinati konstitúció házasságfogalmának eredete és exegézise kánoni kiértékelésben* (Würzburg, 1989). Ez a mű a házasság új értelmezése érdekében folytatott hosszú és éles vitákat nagy pontossággal követi nyomon a legapróbb részletekre is kiterjedően.

ebben az esetben is létrejön a férfi és a nő mindkét oldali személyes önátadása, amelyben személyként kölcsönösen odaajándékozzák magukat és elfogadják egymást. Ezért nemi egyesülésük is a személyes élet- és szeretetközösség kifejezője lesz. Ezzel nem sértik meg a korábbi házastárs jogát sem, hiszen annak joga a nemi egyesülésre a személyes élet- és szeretetközösség felbomlásával megszűnt. A zsinat megújított házasság szemlélete alapján tehát az újra házasult elváltak nemi egyesülését másként kell megítélni, mint a házasságon kívüli, házasságtörő nemi viszonyokat.

S csak most, e megújított ismeretek alapján tudjuk megválaszolni az írás elején feltett döntő kérdést:

Az elváltak, akik új házasságot kötöttek, valóban tartósan a súlyos bűn állapotában élnek?

A súlyos bűn szembeszegülés Isten parancsával. Jézus mondja: Aki válás után újra házasodik, házasságtörést követ el (Lk 16,18; Mk 10,11-től; Mt 5,32; 19,9). Ám Jézus ezt is állítja: „Amit Isten egybekötött, azt ember szét ne válassza” (Mk 10, 2-9; Mt 19, 3-8). Tehát nem csupán az újbóli házasodás, hanem már a válás is szembeszegülés Isten parancsával. Azt, hogy az Isten parancsával való szembeszegülés az érintettek esetében súlyos bűn-e, a válást és a válást követő újbóli házasodást illetően nem különböző, hanem ugyanazon alapelvek alapján kell eldönteni, vagyis olyan elvek szerint, amelyek általában az erkölcsi magatartás megítélésében jutnak érvényre.

Súlyos minden olyan bűn, „amelyet súlyos dologban, teljes tudattal és meggondolt beleegyezéssel követünk el”⁶ A házasság esetében ez azt jelenti, hogy nem csupán a válás és az újránházasodás objektív tényétől függ, hanem a személyes bűnösségtől is.

A házastársak elválását illetően II. János Pál pápa kifejezetten elismeri, hogy a válás nem feltétlenül számít súlyos bűnnek mindkét házastárs esetében.⁷ A tényeket és személyeket helyesen megítélni mindenkor csak konkrét esetben lehetséges. Ha a házastársak egyike súlyos bűnrel megbontotta a személyes élet- és szeretetközösséget, s konokul kitart ebben a bűnös magatartásában, magától értetődő, hogy a bűnbocsánat szentségében nem nyerheti el a kiengesztelődést Istennel, s az eucharisztia szentségében sem egyesülhet Krisztussal mindaddig, míg komolyan meg nem bánja vétkét. Ám az őszinte bánatban még az a házastárs is megszabadulhat bűnétől, akit házassága felbomlásában súlyos bűn terhel. Ez akkor sem zárható ki, ha a felbomlott élet- és szeretetközösség nem áll helyre, mert a mostani, új körülmények között ez már nem is lehetséges. Ekkor viszont nála a szentségek vételének éppoly kevésbé áll útjában akadály, mint a másik személynél, akit a házasság személyes egységének felbomlásáért eleve nem terhel súlyos bűn.

A gyakorlatban abból indulhatunk ki, hogy minden elvált, aki nem kötött új házasságot, szentségekhez járulhat, amennyiben ezt vallási motívumok alapján kívánja, s törekszik a keresztény életvitel megvalósítására.⁸ Még ha valakit súlyos erkölcsi vétkek terhel is, a szentségek vételének vágya általában a komoly bűnbánat jelének tekinthető.

Az újbóli házasodást ugyanolyan alapelvek szerint kell megítélni, mint a válást. Ez a következőt jelenti: Mindig a konkrét egyedi esetet kell figyelembe venni. Az elvált személy újbóli házasodása a váláshoz hasonlóan minden esetben objektív ellenszegülés Isten parancsának. Az új házasság ezért objektíve érvénytelen. Ezzel azonban még semmit sem jelentettünk ki arról, hogy az elvált az újbóli házasodással súlyos bűnt követ-e el.

⁶ Reconciliatio et Paenitentia, 17.

⁷ Familiaris Consortio, 83-84.

⁸ Familiaris Consortio, 83.

Az elvált személy, aki új házasságot köt, nem minden esetben menthető föl a súlyos bűn alól. Mindaddig, míg makacsul megmarad e súlyos bűn állapotában, nem engesztelődhet ki Istennel a bűnbocsánat szentségében, és az eukharisztia szentségében sem egyesülhet Krisztussal. Ám még az olyan elvált is, aki az újbóli házassal súlyosan vétkezett, később komolyan megbánhatja bűnét, és lelkiismeretes önvizsgálat által eljuthat arra a meggyőződésre, hogy a most adott körülmények között kell megélnie új házasságát.

Miként a válásnál, úgy az újbóli házasságnál sem szabad eleve súlyos bűnnel számolni. Ezzel kapcsolatban a pápa is kifejezetten szorgalmazza: „jól meg kell különböztetni egymástól a konkrét helyzeteket”.⁹ Példaként említi azt, hogy valaki a gyermekek nevelése érdekében szánja rá magát az újr házasságra. Ezért, ha az ilyen helyzetben lévő elvált személy komoly lelkiismeretvizsgálat alapján arra meggyőződésre jut, hogy a gyermekek nevelése érdekében új házasságot kell kötnie, ez a döntés új házasságának jogi érvénytelenségét nem szünteti ugyan meg, de a sajátos körülményeknek megfelelően erkölcsi bűnösségét mérsékli, vagy adott esetben teljesen kizárja.

Miként a válás, illetve az elvált állapotban élés, úgy az újbóli házasság, illetve az érvénytelen házasságban továbbélés esetében is feltételezhetjük, hogy ez általában nem számít súlyos bűnnek, ha az érintettek nagyon komoly keresztény életre törekcszenek, és döntésüket őszinte lelkiismeretvizsgálat alapján hozták. Ha az újbóli házasság súlyos bűnnek számít is, a szentségek vételére irányuló későbbi vágyat az őszinte bánat jelének lehet tekinteni, amennyiben ezt a vágyat vallási motívumok táplálják.

Amennyire az elvált személy újbóli házassága, illetve egy objektíve érvénytelen házasságban élés az érintettek esetében nem számít be súlyos bűnnek, úgy a személyes élet- és szeretetközösségüket kifejező nemi egyesülésük sem tekinthető súlyos vétéknek. Mert házasságuk jogi érvénytelensége ellenére személyekként kölcsönösen egymásnak adták és elfogadták egymást, s ezzel személyes élet- és szeretetközösséggé szövetkeztek. Nem sértik a korábbi házastárs jogát sem, mert ennek joga a nemi egyesülésre a személyes élet- és szeretetközösség fennállásának felbomlásával megszűnt.

Irányelvek az egyedi esetek megítéléséhez

Az életben minden kereszténynek sok döntést kell hoznia. Ez nemcsak a különleges „életfordulókra” érvényes, hanem a hétköznapiakra is. E döntések mindegyike feltételez bizonyos lelkiismeretvizsgálatot, amelyet mindenkinek magának kell elvégeznie. Az ember adott esetben kérhet tanácsot, de a döntést senki sem vállalhatja helyette. Így őszinte lelkiismeretvizsgálat alapján mindenkinek magának kell eldöntenie, hogy a szentmise ünneplésekor szabad-e áldoznia, vagy mivel súlyos bűnének tudatában van, tartózkodnia kell-e a szentség vételétől. Éppígy lelkiismeretének megvizsgálása után mindenki maga dönti el, vajon mikor és milyen gyakran részesült a bűnbocsánat szentségében, és milyen bűnökkel vádolta magát. Különösen fontos a döntés, ha a házasság nélküli vagy a házasságot választja, meghatározott házaspár mellett, vagy gyermekei számát és születési időpontját illetően hozza meg azt. Nem ritka az ilyen döntéseket megelőző tanácskérés. S ez különösen is érvényes olyankor, amikor a házastársától való elválás vagy a válásba való beleegyezés mellett, illetve abban kell döntenie, hogy a válás után házasság nélküli életet él, vagy újra megházasodik. Ám végül is a döntést, még a tanácskérést követően is neki magának kell meghoznia.

Ha a válás utáni újr házasságról, illetve arról kell döntenie, hogy az újra házasságot kötő elvált személy számára megengedhető-e a szentségekhez járulás, segítséget jelenthet a következő kérdések felvetése és lelkiismeretes megvizsgálása:

⁹ Familiaris Consortio, 84.

1. A tönkrement házastársi közösséget teljesen lehetetlen helyreállítani? Adódnak ugyanis olyan esetek, amelyekben az elvált személyek újra egymásra találnak. Ebben az esetben újra házasságot kell kötniük a polgári hatóság előtt. Az egyházi esküvőt azonban nem kell megismételniük, mert a válás nem oldotta fel az Isten által létrehozott kötést.
2. Szólnak érvek amellett, hogy a tönkrement házasság érvénytelen? Lehetséges, hogy nem szentségi, illetve el nem hált házasság gyanánt a hatályos egyházjog alapján felbontható? Ilyen esetekben az ide vonatkozó szabályok szerint kell eljárni.
3. A korábbi házastárssal és/vagy gyermekekkel szemben fennálló kötelezettségeknek eleget tettek?
4. Követtek-e el a házastársi közösség felbomlásához vezető bűnt, s ezt őszintén megbánták-e?
5. Vannak-e okok, amelyek az újraházasodás mellett szólnak? Előfordulhat, hogy az újbóli házasodás eleve nem számít súlyos bűnnek, mert vannak olyan megfelelő indokok – például a gyermekek felnevelése – amelyek mérséklék vagy kizárják a bűnösséget.
6. Megvan-e a készség a felekben a keresztyén életvitelre és a gyermekek keresztyén nevelésére?
7. Ha eleinte könnyelműen mentek bele az új házasságba, vajon komolyan megbánták-e az ezzel kapcsolatos esetleg meggondolatlan és bűnös döntésüket?
8. Vajon a szentségek vételének vágyát vallási indítékok táplálják? Tény, hogy a gyakorlat hajlamos a sematizálásra és a dolgok leegyszerűsítésére. Éppen e veszélynek vált áldozatává a hagyományos tanítás és gyakorlat is, amennyiben a bűnösség kérdésének megvizsgálása nélkül az újra házasodott elváltaknál általánosságban nem engedi meg a szentségek vételét. Fordított esetben azonban ez a veszély sokkal kisebb; mert, aki valóban súlyos bűn állapotában él, és ebben makacsul megmarad, aligha fog vágyakozni a szentségek vételére.

Mindaz, aki a fenti kérdések alapján elvégzett lelkiismeretes önvizsgálatot követően is arra a meggyőződésre jut, hogy adott személyes körülményei között elváltként is új házasságra léphet egy másik partnerrel, vagy folytathatja a már megkezdett házasságot, az újbóli házasság után sincs akadályozva a szentségek vételében.

A mérlegelés végeredménye

Miként korábban, ma is érvényben van: az elváltakat, akik újból házasságot kötöttek, csak akkor nem szabad a szentségek vételéhez engedni, ha makacsul kitartanak a súlyos bűnben. Ez azonban nem csak az újból házasult elváltakra érvényes, hanem mindenki másra is. Azt azonban, hogy az új házasságot kötő elváltak súlyos bűnben élnek-e, általánosságban nem, hanem csak a konkrét egyedi esetben lehet eldönteni. Nem mindegy azonban, hogy e döntésben a házasság melyik felfogását tekintjük alapnak.

Az, hogy a hagyományos egyházi tanítás és gyakorlat minden olyan elváltat, aki új házasságot kötött, tartósan a házasságtörés súlyos bűnében élőnek tekint mindaddig, míg a másik féllel nemi kapcsolatban van, a pogány római állam jogrendjén alapuló hagyományos egyházi házasságfogalomból fakadó kényszerű következmény. Ez a szemlélet a házasságot csak olyan szerződéses jogviszonynak tartja, amelynek lényege a házasságfeleknek abban az élethosszig tartó és mindenféle harmadik személyt kizáró jogában áll, hogy nemi kapcsolatra léphetnek egymással utódok nemzése céljából.

A házasság e tradicionális felfogását azonban a II. Vatikáni Zsinat az Egyház legfőbb tekintélyét megjelenítő egyetemes zsinatként túlhaladta, és egy olyan megújított házasságfogalommal helyettesítette, amely az isteni kinyilatkoztatásra támaszkodik. Ezzel kapcsolatban abból kell kiindulnunk, hogy a zsinaton a Szentlélek is működött, aki az Egyházat újra és újra elvezeti a teljes igazságra (Jn 16,13). A zsinat megújított házasságfelfogásában a házasság nem két

szerződő fél közötti jogviszony, hanem személyes élet- és szeretetközösség, amelyben a férfit és a nőt, akik személyekként kölcsönösen egymásnak adják magukat és elfogadják egymást, Isten úgy köti egybe, hogy már nem ketten vannak, hanem egy valóságot alkotnak. A házasság e szemléletében a nemi egyesüléshez való jog nem a házasság lényegi eleme, hanem a személyes élet- és szeretetközösségből fakadó jog, mivel ez a közösség a nemi egyesülésben jut kifejeződésre, és általa valósul meg. A személyes élet- és szeretetközösség felbomlásával ezért veszíti érvényét a nemi egyesüléshez való jog. Másrészt a nemi egyesülés az elvált személy új házasságában is a személyes élet- és szeretetközösség kifejezője, mert a felek ebben a házasságban is kölcsönösen odaajándékozzák magukat és elfogadják egymást. Nemi egyesülésükkel ezért nem sértik a korábbi partner szerződéses jogát.

A szentségek vételéhez engedést illetően mind az elváltak, mind az újra házasodottak esetében egyaránt érvényes: Csupán azokat szabad eltüntetni a szentségek vételétől, akiket házasságuk felbomlásában, illetve válásukban súlyos bűn terhel, amelyben konokul megmaradnak; ehhez hasonlóan azokat is, akik újbóli házasságukkal súlyos bűnt követtek el, és makacsul megmaradnak ebben a bűnös állapotukban. Ha azonban valaki válásával, illetve újbóli házasodásával nem követ el súlyos bűnt, ő a válást és az újbóli házasodást követően a harmadik partnerrel együtt is békességben élhet az Egyházzal, s részt vehet ennek szentségi életében. És ehhez nem szükséges a hatályban lévő egyházjog megváltoztatása, hanem elegendő ennek követése.

A mondottak elfogadásának előfeltétele a II. Vatikáni Zsinat házasság-értelmezésének régóta esedékes recepciója. Ám még ma is érvényes az, amit Rottenburg-Stuttgart jelenlegi püspöke 1977-ben panaszkodva említett: annak a jelentős változásnak, amelyet II. Vatikáni Zsinat a házasság fogalmának értelmezésében hozott, még túl kevés figyelmet szentelnek.¹⁰ Bár az 1983-as új Egyházi Törvénykönyv számba vette a házassággal kapcsolatos zsinati tanítást, érvényben hagyta a tradicionális házasságfelfogást is.¹¹ Ezzel burkoltan azt sugallta, hogy a zsinat házasságfogalma nem különbözik lényegesen a házasságról kialakult tradicionális felfogástól.¹² Ilyesmire azonban Norbert Lüdecke¹³ gondos kutatásai után jóhiszeműen már senki sem hivatkozhat. Mindaddig azonban, míg a II. Vatikáni Zsinatnak a házassággal kapcsolatos felfogása nem talál általános befogadásra, az új házasságot kötő elváltakra vonatkozó hagyományos tanítás és gyakorlat nem fordítható ki sarkaiból, mert ez kényszerű következményként a házasság tradicionális egyházi fogalmából származik. Ezért nincs sürgetőbb feladat annál, mint a zsinat házasság szemléletének elfogadása.

¹⁰ W. Kasper, *Zur Theologie der christlichen Ehe* (Mainz, 1977) 21. oldaltól

¹¹ M. Kaiser, *Kirchliches Eherecht im Lichte kirchlichen Ehelehre*, in: *ThGl* 79 (1989) 268-300, (279-283).

¹² A Katolikus Egyház Katekizmusa is tekintetbe veszi a házasság zsinati értelmezését (Nr. 1601-től), ám ragaszkodik a tradicionális házasságfogalomhoz is, amikor például a házasságtörést szerződésszegésnek nyilvánítja (Nr. 2381).

¹³ *Studia Anselmiana*, 5.